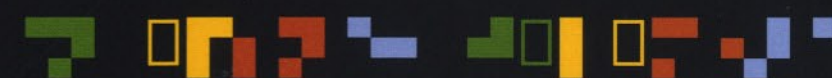

SZÉPMŰVÉSZETI MŰZEUM
BUDAPEST, HŐSÖK TERE
KURÁTOR - DÁGI MARIANNA
NYITVA - 2009. MÁRCIUS 10 - MÁJUS 31.
FELELŐS KIADÓ - DR. BAÁN LÁSZLÓ
TERV - BÁRD JOHANNA
FÉNYKÉPEK - MÁTYUS LÁSZLÓ
NYOMTATÁS - MESTER NYOMDA

AZ ÉVSZAK MŰTÁRGYA

2009. TAVASZ NYÁR ŐSZ TÉL

SZÉPMŰVÉSZETI MŰZEUM - ANTIK GYŰJTEMÉNY

KRÉTAI HADRA HYDRIA

A vörösalakos vázafestési technikát létrehozó és azt mintegy két évszázadon keresztül nagy sikerrel alkalmazó athéni műhelyek a Kr. e. 4. század utolsó harmadára fokozatosan megszűntek. Bár az önálló stílustradícióval rendelkező dél-itáliai műhelyközpontok néhány évtizeddel túléltek athéni riváisaik eltűnését, a Kr. e. 4. század második felétől kezdődően új festésmódok jelentek meg a görög világ különböző részein. A dél-itáliai vörösalakos műhelyek produkciójából kifejlődő, a figurális vázafestészet hagyományait egy új technika: a matt festésű polichróm kerámiák keretein belül továbbvivő műhelyek Apuliában, majd Szicíliában alakultak ki. A görög területeken általánosan elterjedő új vázafestészeti formanyelv azonban mégsem a figurális festészet hagyományaihoz, hanem a növényi és geometrikus ornamentika elemeihez nyúlt vissza. Az új formanyelvet alkalmazó regionális iskolák alapvetően két technikát követtek. Az egyik a fekete bevonatra ráfestett világos, gyakran többszínű dekoráció, ami először a dél-itáliai Tarentumban jelent meg, de nemsokára Athénban és a görög világ más területein is alkalmazni kezdték. Más központokban egy, a vázak natúr vagy világos bevonatú felületére felvitt sötét festés terjedt el. Ez a technika — egymástól függetlenül — több területen (Messapia, Daunia, Rhodos, Ciprus, Kréta) is fejlődésnek indult. Közülük csak a krétai műhelyekben megszülető ún. Hadra-vázák váltak helyi szinten is túlmutató jelentőségűvé. A Kr. e. 4. századi előzmények után a 3. század első felében kialakuló új stílus első műhelyei a dél-krétai Phaistos környékén működtek. Itt alakult ki a stílus későbbi fejlődését is meghatározó festésmód, vagyis hogy a vázáknak csak a fő felületeit díszítették, a másodlagos zónákat viszont — a talp kivételével, amit fekete bevonat borít — általában üresen hagyták. A század harmadik negyedében Phaistos mellett Knóssosban is létrejött egy önálló műhelyközpont. A szigorúan a növényi ornamentika elemeiből válogató phaistosi festőkkel ellentétben a knóssosi műhelyek ambiciózusabb, gyakran figurális jelenetekkel is kísérleteztek, sőt több festő a Hadra-

vázák mellett fekete bevonatú, az athéni divatot követő vázakat is díszítettek, azaz két különböző stílusban is dolgozott. Bár olykor más edénytípusokat is díszítettek (pyxis, kratér, amphora, stamnos), a fő vázaforma mindkét mű-

helyközpontban a két vízszintes emelő-, illetve egy függőleges fogófüllel ellátott vízfordó edény, a hydria volt. A hydriák kiemelkedően magas számát elsősorban nem a helyi piac igényei indokolták, hanem az a tény, hogy a Hadra-vázák zömét a krétainál sokkal nagyobb piac: Alexandria igényeinek kielégítésére készítették. Az export jelentőségét jól mutatja, hogy a vázak túlnyomó többsége az egyiptomi metropolis területéről került elő, sőt, mivel eleinte Alexandria számított a Hadra-vázák egyetlen lelőhelyének, a produkciót sokáig alexandriai eredetűnek tartották. Maga az elnevezés is Alexandria egyik városrészére utal, amelynek ókori temetőjében a kerámiatípust először azonosították. Krétával ellentétben, ahol a vázak a lakóházakban is megjelentek, az Alexandriába exportált példányokat urnaként használták fel. Az alexandriai vázak egy részén tintával írt, görög nyelvű feliratok olvashatók, amelyekből kiderül, hogy ezek az egyiptomi királyi udvarba rendelt és Alexandriában elhunyt külföldi követek sírvázái voltak, akiknek eltemetéséről a királyi adminisztráció gondoskodott. Az alexandriai temetőben megjelenő felirat nélküli vázak nagy száma ugyanakkor világossá teszi, hogy a Hadra-vázák urnaként való felhasználása ennél sokkal szélesebb körű volt, s valójában egy sajátos alexandriai temetkezési szokás kellékéről van szó.

Bár a hydriák sírban való felhasználása nem egyedülálló, a Hadra-vázák funeráris rendeltetése még magyarázatra szorul. Nem zárható ki, hogy ez kapcsolatba hozható Osiris istennek egy speciális, váza alakban tisztelt és az isten halál utáni újjászületését és nemzőképességét jelképező formájával, Osiris Hydriossal, akinek a kultusza a hellénisztikus időkben Alexandria környékén terjedt el.

A Hadra-vázák alexandriai megjelenésének idején Kréta a Ptolemaiosok Egyiptomának igazgatása alatt állt. Az Égeikumban lévő egyiptomi birtokok ellenőrzése szempontjából a szigetnek stratégiai jelentősége volt, ezért már II. Ptolemaios Philadelphos alatt (Kr. e. 282–246) a krétai Itanosba és Olusba települt az alexandriai flotta két égei bázisa. Ebben az időben jelentek meg a krétai Hadra-vázák Alexandriában, ahol hamarosan egy helyi, a krétai mintaképeket szorosan követő műhely is létrejött. A produkció fénykora a Kr. e. 3. század második felére tehető; ebben az időszakban készült a szokatlanul kisméretű budapesti hydria is, amely jól tükrözi a phaistosi műhelyközpont késői stílusának jellegzetességeit. Bár a Hadra-vázák szokásos díszítésmódjának folytatása Krétán szórványosan a Kr. e. 1. századig kimutatható, a nagy műhelyek nem sokkal Kr. e. 180 után megszűntek. A Hadra-vázák viszonylag gyors eltűnése nyilvánvalóan összefügg azzal, hogy a sorozatos katonai kudarcok következményeként Egyiptomnak V. Ptolemaios Epiphanés uralkodásának végére (Kr. e. 180) — három támaszpont kivételével — fel kellett adnia égeikumi birtokait, és így a krétai műhelyek is elvesztették fő piacukat. A 3. században a krétai vázak stílusát követő műhely mellett egy másik, a Hadra-vázák díszítésének újfajta módját kidolgozó iskola is létrejött Alexandriában. Festői a Dél-Itáliában kikísérletezett polichróm festésmódot vették át, fő vázaformaként pedig egy másik, a krétai hydriákétól eltérő alakú és a fémedények repertoárjából ismert hydria-formát választottak. Ezek a hydriák szintén sírbátételre készültek, a vázáképek fő témája azonban a halott személyes tárgyainak és vallási szimbólumoknak a megjelenítése. A korabeli nagyfestészet hatását tükröző színes zsánerképek mellett gyakran jóval egyszerűbb kivitelű, általában egyszínű vörös vagy fekete díszítéssel festett edények is készültek. Ezt a helyi felhasználásra szánt kerámiák egy részén megjelenő, egyszerű ornamentális stílust szemlélteti a kiállításon bemutatott, vörös szalaggal díszített csúcsos amphora, ami egyiptomi műhelyben készülhetett a hellénisztikus kor középső időszakában (Kr. e. 3. sz. vége — 2. sz.).

SCHREIBER GÁBOR

